УДК 336.02:336.77

МІЖНАРОДНІ ПРИНЦИПИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА МЕТОДОЛОГІЧНА РАМКА ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНИХ КРЕДИТНИХ ПРОГРАМ

МЕЦГЕР Євген
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
https://orcid.org/0000-0002-6463-2651

У статті здійснено теоретико-методологічне узагальнення міжнародних принципів реалізації державних кредитних програм як інструментів корекції кредитних ринкових провалів із фокусом на концепції подвійної додатковості. На основі системного аналізу документів Світового банку, Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD) і принципів G20/OECD сформовано інтегровану методологічну рамку проєктування, управління та оцінювання ефективності державних кредитно-гарантійних схем. Виокремлено дев'ять узагальнених принципів, що охоплюють таргетинг, розподіл ризиків, ризик-орієнтоване ціноутворення, корпоративне управління, управління фіскальними ризиками та системну оцінку впливу. Обґрунтовано, що дотримання цих принципів є ключовою умовою досягнення фінансової та економічної додатковості й запобігання витісненню приватного кредитування, що має особливе значення для України в умовах воєнної економіки.

Ключові слова: державні кредитні програми; державні кредитні гарантії; міжнародні принципи; фінансова додатковість; економічна додатковість; ризик-шерінг; пільгове кредитування; малі та середні підприємства; фіскальні ризики; корпоративне управління; воєнна економіка.

https://doi.org/10.31891/mdes/2025-18-43

Стаття надійшла до редакції / Received 07.11.2025
Прийнята до друку / Accepted 24.11.2025

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Необхідність застосування державних кредитних програм як інструментів економічної політики зумовлена нерівномірністю та циклічністю соціально-економічного розвитку, що призводить до періодичного виникнення кризових, а в окремих випадках — надзвичайних ситуацій, за яких ринкові механізми кредитування виявляються неспроможними забезпечити належний доступ економічних агентів до фінансових ресурсів. У таких умовах окремі підприємства, насамперед у сегменті малого та середнього бізнесу, а також цілі галузі втрачають можливість ефективно функціонувати та інвестувати без участі держави. Державні кредитні програми у цьому контексті виконують функцію корекції кредитних ринкових провалів шляхом перерозподілу фінансових потоків, зниження ризиків для фінансових посередників і спрямування ресурсів на пріоритетні напрями структурного розвитку економіки.

Водночас специфіка державних кредитних програм полягає у використанні бюджетних ресурсів, субсидуванні процентних ставок і формуванні умовних зобов'язань держави через механізми гарантування та компенсації ризиків, що об'єктивно підвищує вимоги до обґрунтованості їх дизайну та реалізації. Це зумовлює необхідність запровадження системного моніторингу й оцінювання ефективності таких програм на основі чітко визначених концептуальних засад і методологічної рамки, яка дозволяє оцінювати не лише обсяги наданого кредитування, а й його фінансову та економічну додатковість, вплив на ринкові стимули та фіскальну стійкість держави.

В Україні масштабне розгортання державних кредитних програм в умовах повномасштабної війни — зокрема програм «Доступні кредити 5–7–9%», «єОселя», а також воєнних кредитних гарантій — перетворило їх на один із ключових каналів фінансування бізнесу та підтримки економічної активності. Загалом у межах цих програм було надано 60317 кредитів на суму 237,5 млрд грн [1]. За даними Міністерства фінансів України та VoxUkraine, програма «Доступні кредити 5–7–9%» охопила понад 60 тис. позичальників і забезпечила до 90% нових банківських кредитів у воєнний період [1; 2]. Водночас широке застосування пільгового кредитування, субсидування процентних ставок і державних гарантій супроводжується формуванням значних фіскальних зобов'язань, посиленням морального ризику та корупційних загроз, а також створює передумови для витіснення ринкових механізмів і викривлення стимулів для фінансових посередників і позичальників. За відсутності чітко сформульованих принципів дизайну, реалізації та оцінювання ефективності державні програми підтримки ризикують трансформуватися з інструментів корекції кредитних ринкових провалів у механізми перерозподілу ресурсів без стійкого економічного ефекту. Домінування субсидійованих схем без

системної верифікації фінансової та економічної додатковості, а також без визначених критеріїв виходу держави з програм, посилює ризики для боргової та макрофінансової стійкості [3].

Попри масштабне розширення державних кредитних програм, їх кількісне нарощування саме по собі не усуває структурних обмежень доступу підприємств до фінансових ресурсів, що вказує на наявність глибших методологічних та інституційних проблем у механізмах кредитної підтримки. Аналіз поточної ситуації виявляє стійкий розрив між міжнародними стандартами ефективності державних кредитно-гарантійних програм і практикою їх реалізації в Україні. Згідно з останнім звітом IFC та Світового банку (СБ) щодо дефіциту фінансування малих і середніх підприємств (березень 2025 року), у 119 країнах з ринками, що розвиваються, сукупний кредитний розрив оцінюється у 5,2 трлн дол. США, а близько 40% формальних МСП мають обмежений доступ до фінансування [4]. В Україні, за даними НБУ та Київської школи економіки, МСП не отримують кредитного фінансування взагалі або залучають його в недостатньому обсязі внаслідок структурних бар'єрів, серед яких домінують висока вартість кредитів (55%), нестача належного забезпечення (28,9%) та складність процедур (22,1%) [5; 6]. Така ситуація формує інституційну інерцію, яка істотно ускладнює перехід від екстенсивних субсидійованих інструментів державної кредитної підтримки до структурованих схем розподілу кредитних ризиків, необхідних для відновлення інвестиційної активності у воєнний та післявоєнний періоди.

Таким чином, ключовою науковою проблемою залишається не обсяг державної кредитної підтримки, а її інституційна архітектура. У цьому контексті актуальність дослідження зумовлена нагальною потребою переходу від реактивних, переважно субсидійованих програм до принцип-орієнтованих схем державних кредитних програм до принцип-орієнтованих схем державних кредитних гарантій, здатних забезпечити збалансоване поєднання підтримки економіки, макрофінансової стабільності та боргової стійкості держави. Для України, яка в умовах повномасштабної війни широко застосовує пільгове кредитування бізнесу та іпотеки, державні гарантії й донорські інструменти часткового покриття ризиків (*risk-sharing*), адаптація міжнародних принципів набуває стратегічного значення в контексті післявоєнного відновлення та інтеграції до європейського фінансового простору.

У цьому зв'язку Україна потребує максимальної гармонізації національних програм із вимогами Ukraine Facility, директивами BRRD-II та стандартами Європейської асоціації гарантійних установ (AECM), що передбачає комплексну адаптацію міжнародних принципів дизайну програм, моніторингу їх реалізації та оцінювання ефективності до специфічних реалій воєнного часу [7]. Запропоноване дослідження спрямоване на заповнення критичної методологічної прогалини у системній верифікації фінансової та економічної додатковості українських державних кредитних програм шляхом формування інтегрованої дев'ятипринципової методологічної рамки їх удосконалення, що має безпосереднє прикладне значення для НБУ, Міністерства фінансів та програм донорської підтримки економічного повоєнного відновлення економіки України.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ.

Аналіз літератури засвідчив, що науковий дискурс щодо доцільності та ефективності державних кредитних програм зосереджується навколо трьох взаємопов'язаних напрямів: теоретичного обґрунтування ролі держави у кредитуванні, формулювання принципів якісного дизайну програм та емпіричної оцінки їхньої результативності.

Перший, напрям теоретичного обґрунтування ролі держави у кредитуванні представлений у працях Світового банку [3;7;8], OECD [10; 11;12], G20/OECD [9], а також дослідженнях Thorsten Beck, Hans Degryse та співавторів [13]. Він ґрунтується на макроекономічній парадигмі визнанні «провалів кредитного ринку», спричинених інформаційною асиметрією, недостатнім фінансовим забезпеченням і високими трансакційними витратами. Ці чинники обмежують доступ МСП і домогосподарств до ринкового фінансування та формують кредитний розрив. Малий і середній бізнес водночас є найбільш чутливим до державної підтримки та демонструє найвищу реакцію на кредитні стимули [1; 10]. У межах цієї парадигми державні пільгові кредити й кредитні гарантії розглядаються як інструменти корекції ринкових недоліків за умови дотримання принципів таргетованості, фінансової та економічної додатковості й часової обмеженості втручання, що широко висвітлено у працях Світового банку та OECD [1; 8; 11].

Ця теоретична база слугує фундаментом для другого блоку, а саме концептуального рівня, що фокусується на формалізації принципів дизайну та управління державними кредитно-гарантійними схемами з метою мінімізації ринкових недоліків. Світовий банк у ключовому документі «Principles for Public Credit Guarantee Schemes for SMEs» сформулював комплекс із 16

принципів, які охоплюють системно охоплюють правову та регуляторну базу, корпоративне управління, управління ризиками, операційну структуру, а також систему моніторингу і оцінювання результативності [7]. Ці принципи підкреслюють критичну важливість прозорості, фінансової стійкості, цільового застосування гарантійних механізмів з акцентом на чіткому мандаті, адекватній капіталізації, механізмах часткового покриття ризику (risk-sharing, ризик-шерінг надалі) та ефективних процедурах врегулювання вимог, що свідчить про комплексність підходу. Рамку Світового банку доповнюють рекомендації OECD, викладені у звітах «*Financing SMEs and Entrepreneurs*» та у спеціалізованих оглядах, які наголошують на необхідності уникнення витіснення приватного фінансування, створенні систем оцінки фінансової й економічної додатковості, а також на інтеграції кредитно-гарантійних програм у загальну стратегію підтримки підприємництва та інновацій [12;4; 14]. Особливий акцент робиться на адаптації принципів до кризових періодів (фінансова криза 2008 р., пандемія COVID-19, геополітичні шоки) з дотриманням вимог конкуренції та фіскальної стійкості, що відображено у *High-level Principles on SME Financing* G20/OECD [9].

Третій напрям наукового дискурсу представлений емпіричними дослідженнями ефективності державних кредитних програм на мікрорівні. Квазіекспериментальні дослідження в країнах ЄС, Туреччині та інших юрисдикціях із застосуванням методів difference-in-differences, propensity score matching і регресійного аналізу засвідчують позитивну, але помірну додатковість таких програм: зростання доступу до фінансування на 12–18%, інвестицій – на 7–14%, а також підвищення обороту й зайнятості підприємств [7; 10; 12; 13].

Метааналізи СБ та OECD показують, що стійкість ефектів значною мірою залежить від параметрів дизайну, зокрема частки гарантійного покриття (оптимально 50–80%), рівня премій (1–2%), критеріїв відбору бенефіціарів, якості моніторингу та корпоративного управління [8; 15;16]. Надмірно субсидійні схеми з покриттям ризику понад 90% без належної оцінки результативності посилюють моральний ризик і створюють значні фіскальні загрози.

В українській науковій літературі проблематика державної кредитної підтримки та кредитно-гарантійних механізмів активно розробляється протягом останніх років, особливо в контексті воєнної економіки та повоєнного відновлення. Значний внесок у дослідження теоретичних та прикладних аспектів державного кредитування зробили вітчизняні науковці та аналітичні інституції. Так, Тулуш Л. Д. та Заєць О. М. (2025) досліджують особливості кредитного забезпечення аграрних підприємств у повоєнний період, наголошуючи на ключовій ролі державних гарантій як інструменту зниження ризиків і стимулювання доступу МСП до фінансування [19]. Погореленко Н та Коваль В.(2021) розглядають особливості діючих програм кредитування МСБ та напрями підвищення ефективності державних кредитних програм [20]. Лупенко Ю. О. та Андрос С. В. (2021) обґрунтовують доцільність застосування механізмів часткового гарантійного покриття в межах 40–80% для аграрних МСП, підкреслюючи ефективність часткового покриття та необхідність створення спеціалізованих інституцій гарантування [21]. Малярчук О. В. (2024) розглядає промоційні банки як інституційні канали реалізації цільового державного кредитування, акцентуючи увагу на їх ролі у відновленні економіки та забезпеченні структурної трансформації фінансового сектору [22]. У свою чергу, Рисін В. В. та Монтика Ю. С. (2025) фіксують амбівалентний вплив окремих державних кредитних програм: позитивний ефект для фінансових результатів бізнесу поєднується з підвищеним навантаженням на державний бюджет і зростанням ризиків для банківської системи [23]. Емпіричний аналіз Крилової О. В. та співавторів (2025) засвідчує наявність мультиплікаційного ефекту державних кредитних програм (на рівні 1,8), а також їх позитивний вплив на фінансову стійкість підприємств-учасників [24]. Водночас Ковтун Т. Ю. (2022) [25], Солоненко Ю. та Панасюк П. [26] аналізує адаптацію державних програм кредитування до умов воєнного стану, а Охрименко І. В. та Білошапка В. С. (2022) досліджують трансформацію банківського кредитування в умовах повномасштабної війни, наголошуючи на зростанні ролі держави у перерозподілі кредитних ризиків [27].

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ СТАТТЯ

Попри значний внесок українських учених у дослідження державної кредитної підтримки, у вітчизняній літературі зберігається методологічний розрив: переважають описові та фіскальні підходи, тоді як контрфактичні методи оцінювання (difference-in-differences, propensity score matching) та аналіз економічної додатковості застосовуються обмежено. Це особливо критично в умовах воєнної економіки, коли масштаби державного втручання зростають, а вимоги до боргової стійкості та ефективності державних зобов'язань — суттєво підвищуються.У зв'язку з цим виникає

потреба в адаптації міжнародних принципів реалізації та оцінювання державних кредитних інструментів до українських реалій та формуванні цілісної методологічної рамки, що поєднує вимоги до дизайну програм, корпоративного управління, управління фіскальними ризиками та оцінювання додатковості. На відміну від наявних підходів, у цій статті запропоновано інтегровану дев'ятипринципову концептуальну рамку державних кредитних програм.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою дослідження є теоретико-методологічне узагальнення міжнародних принципів реалізації державних кредитних програм і формування на їх основі цілісної методології дизайну, управління та оцінки ефективності таких програм для країн з високими макрофінансовими ризиками, зокрема України. Досягнення мети передбачає:

1. систематизацію та узагальнення засад ключових принципів за документами міжнародних організацій, зокрема Світового банку, OECD і G20/OECD;
2. формулювання висновків про критичні міжнародні принципи для ефективності програм та рекомендації щодо їх впровадження в України.

Методологічною основою є інституційно-правовий та порівняльний підходи, методи системного й структурно-логічного аналізу. У роботі використано якісний контент-аналіз документів міжнародних організацій (табл. 1).

Таблиця 1

Основні документи для узагальнення основних принципів державних кредитно-гарантійних програм

Джерело	Документ
Світовий банк	«Principles for Public Credit Guarantee Schemes for SMEs» [7]
OECD	Рекомендації з оцінювання [10;11;12]
G20/OECD	High-level Principles on SME Financing [9]

Джерело: систематизовано автором

На основі цього аналізу виділено дев'ять узагальнених принципів реалізації державних кредитних програм, які структуровано за блоками: мандат і таргетинг, розподіл ризику, ціноутворення, фіскальна стійкість, корпоративне управління, критерії відбору, дані й оцінка, конкуренція та інтеграція в загальну політику фінансування розвитку. Додатково застосовано методи наукової абстракції та узагальнення для інтерпретації результатів емпіричних досліджень, що оцінюють ефективність державних кредитних гарантій та пільгових кредитів на рівні підприємств, із метою виявлення взаємозв'язків між параметрами дизайну програм та їх фінансовими й економічними результатами. У статті також використовується елемент порівняльного аналізу, який дозволяє співвіднести міжнародні принципи з характеристиками сучасних українських державних кредитних програм, показуючи напрями потенційної адаптації та удосконалення без проведення власної кількісної оцінки (*impact-evaluation*), що виходить за межі поставлених завдань.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ.

У межах даного дослідження державні кредитні програми концептуалізуються як інструменти корекції ринкових провалів, насамперед асиметрії інформації, дефіциту належного забезпечення та високих транзакційних витрат, що обмежують доступ малих і середніх підприємств до кредитних ресурсів. Відповідно доцільно розглядати державні кредитно-гарантійні програми (ДКП) не як заміщення приватного фінансування, а як створення додаткових можливостей для інвестиційних, інноваційних, «зелених» проєктів та підвищення інклюзивності.

Сукупна дія зазначених факторів зумовлює систематичне недофінансування динамічних сегментів економіки та формування стійкого кредитного розриву. Відтак державне втручання через механізми пільгового кредитування та кредитних гарантій є економічно обґрунтованим лише за умови створення додатковості, тобто таких кредитних потоків і пов'язаних з ними економічних ефектів, які не виникли б за відсутності відповідної програми. Наголосимо, що центральною умовою легітимності державних кредитних програм є концепція подвійної додатковості (рис. 1).

Рис. 1. Концептуальна схема подвійної додатковості державних кредитних програм
Джерело: власна розробка автора

Фінансова додатковість полягає у здатності державних схем забезпечувати приріст обсягів кредитування порівняно з контрфактичним сценарієм «без втручання» шляхом подолання бар'єрів доступу до фінансування для маргіналізованих позичальників. Економічна додатковість реалізується через трансформацію отриманих кредитів у реальні інвестиції, зростання продуктивності, зайнятості та податкових надходжень. Це підтверджується результатами метааналізів Світового банку, відповідно до яких інвестиції МСП зростають на 7–14%, а показники рентабельності активів — на 12–18%. Відсутність додатковості перетворює державні кредитні програми на механізм перерозподілу ресурсів без стійкого макроекономічного ефекту, посилюючи фіскальні дисбаланси та моральний ризик.

Саме необхідність забезпечення подвійної додатковості зумовлює формування міжнародних принципів так званого «якісного дизайну» державних кредитно-гарантійних схем. Надмірно субсидійовані програми за відсутності належного таргетингу, ризик-орієнтованого ціноутворення та системного моніторингу результативності призводять до витіснення приватних фінансових інструментів (*crowding-out*), накопичення прихованих фіскальних зобов'язань і зниження ринкових стимулів банків. Натомість правильно сконструйовані програми, як засвідчують дослідження Європейського центрального банку та Європейського інвестиційного банку, дозволяють поєднати розширення доступу до кредитів із підтриманням фінансової стійкості та конкурентного середовища.

На основі аналізу теоретичних джерел та ключових документів автором сформовано узагальнений набір принципів «якісного дизайну» державних кредитно-гарантійних схем, агрегований у цілісну методологічну рамку (рис. 2). Запропонована концептуальна рамка агрегує 16 принципів Світового банку (*Principles for Public Credit Guarantee Schemes for SMEs*, 2019) [7], рекомендації OECD (*Financing SMEs and Entrepreneurs*) [10] та *High-Level Principles on SME Financing* G20/OECD (2022) [9], які формують глобальний еталон дизайну державних кредитно-гарантійних схем. Така систематизація дозволяє не лише структурувати різнорідні вимоги до мандату, механізмів розподілу ризиків, корпоративного управління та оцінювання ефективності, а й простежити причинно-наслідковий ланцюг від стратегічного дизайну програм до емпіричного підтвердження фінансової та економічної додатковості.

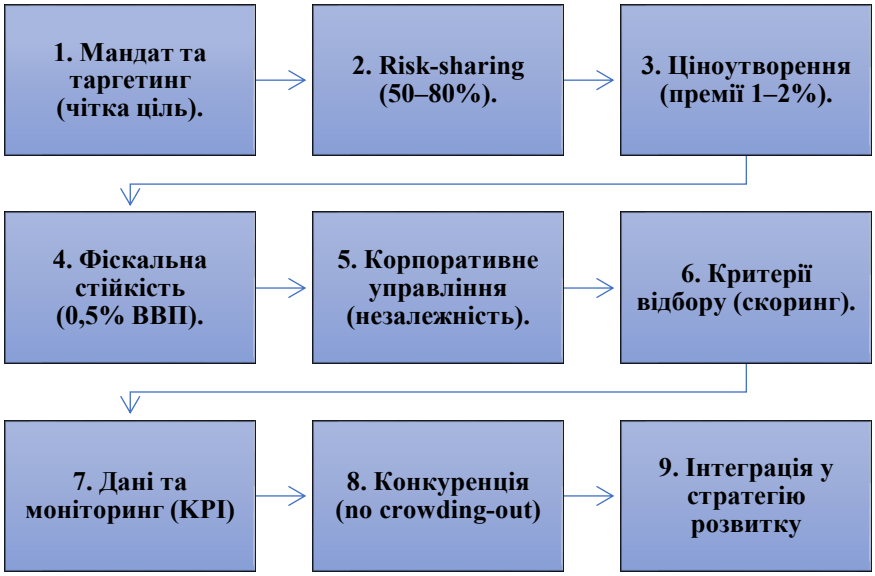

Рис. 2. Системна архітектура узагальнених міжнародних принципів державних кредитних програм
Джерело: власна розробка автора на основі [9;7;12]

Логіка агрегування принципів СБ відображає *функціональну послідовність життєвого циклу державних кредитних програм*:

- Блоки 1, 4, 5 (мандат, корпоративне управління, критерії відбору) інтегрують перші шість принципів Світового банку, які визначають стратегічний дизайн і операційну автономію програм, що важливо на перших етапах планування. Чіткий мандат (принцип 1) та інституційно незалежне управління (принципи 4–6) мінімізують ризики політичного втручання й розпорошення ресурсів.
- Блоки 2, 3, 6 (розподіл ризиків, ціноутворення, критерії прийнятності позичальників (*eligibility*)) об'єднують принципи 7–12, спрямовані на забезпечення фінансової стійкості програм в процесі її реалізації. Часткове покриття кредитного ризику (40–80%, принцип 7) у поєднанні з ризик-орієнтованими гарантійними преміями (принцип 8) формує належні стимули для банків, тоді як формалізовані критерії відбору позичальників (принцип 12) знижують прояви морального ризику.
- Блоки 7–9 (оцінювання, конкуренція, інтеграція) систематизують принципи 13–16, що забезпечують адаптивність і системну узгодженість програм, на етапі оцінювання результатів. Регулярна оцінка впливу програм (*impact evaluation*) (принцип 13), запобігання витісненню приватного кредитування (принцип 14) та інтеграція програм у ширшу фінансову екосистему (принцип 16) створюють основу для переходу від статичного дизайну до динамічного коригування на основі доказів.

Запропонована структура відображає еволюційну логіку державних кредитно-гарантійних програм та формує життєвий цикл їх існування від планування та реалізації до верифікації результатів і адаптації параметрів. При цьому порушення будь-якого з етапів (зокрема відсутність системної оцінки ефективності) підриває цілісність усього циклу.

Проаналізуємо більш детально методологічні засади сформованих принципів.

Першим узагальненим принципом є наявність чітко сформульованого мандату й таргетингу, коли на рівні політики однозначно визначаються макроекономічна мета (розвиток МСП, підтримка інновацій, соціальне житло, післякризове відновлення), пріоритетні групи бенефіціарів та очікувані результати. Міжнародна практика Світового банку та OECD наголошує, що нечіткість мандату й розмитий таргетинг призводять до розпорошення ресурсів, перетікання підтримки до економічно сильніших позичальників та ускладнення оцінювання ефективності програм [9; 7; 12].

У країнах ОЕСР мандат державних кредитно-гарантійних інструментів формується через три взаємопов'язані блоки:

1) стратегічна ціль (наприклад, стимулювання інвестицій МСП, підтримка експорту, зелена модернізація);

2) цільові сегменти (за розміром, галуззю, регіоном, соціальними характеристиками);

3) вимірювані індикатори (обсяг інвестицій, створені робочі місця, частка «нових» позичальників тощо).

Такий підхід створює основу для моніторингу фінансової та економічної додатковості та періодичного перегляду параметрів. У програмах для МСП типовими є обмеження за розміром підприємства, видами діяльності, регіонами, поєднані з вимогами до власного внеску та цільового використання коштів. Аналогічно, іпотечні програми орієнтовані на молоді сім'ї, військовослужбовців, домогосподарства з низьким доходом із прозорими лімітами за сумою кредиту та вартістю житла, що мінімізує регресивний ефект субсидій. Узагальнений зміст принципу доцільно представити у вигляді окремої таблиці 2, яка структурує елементи мандату, таргетингу й показників результативності, а також відображає їх відповідність рекомендаціям міжнародних організацій і практиці програм підтримки МСП та іпотечного кредитування в країнах ОЕСР.

Другий принцип стосується *часткового, а не повного розподілу кредитного ризику* між державою та фінансовими посередниками (risk-sharing). Відповідно до підходів СБ та OECD доцільним вважається обмеження рівня державного гарантійного покриття в межах 40–80% суми кредиту. Такий діапазон гарантій забезпечує збереження в банківських установ матеріальних стимулів до належної оцінки кредитоспроможності позичальників, здійснення поточного моніторингу виконання ними зобов'язань і ефективного стягнення заборгованості, що є необхідною умовою підтримання адекватних стандартів ризик-менеджменту.

Таблиця 2.

Елементи мандату та таргетингу державних кредитних програм

Елемент принципу	Зміст / приклади формулювань	Типові практики та орієнтири
Стратегічна макроекономічна мета	Розвиток МСП, підтримка інновацій, експорт, зелена модернізація, соціальне житло, післякризове відновлення.	Мандат програм МСП та гарантійних фондів у країнах ОЕСР, рамкові документи WB/OECD.
Цільові групи бенефіціарів	Мікро-, малі та середні підприємства; стартапи; експортоорієнтовані фірми; молоді сім'ї; військовослужбовці; домогосподарства з низьким доходом.	Чіткі критерії за розміром бізнесу, галуззю, регіоном, соціальним статусом позичальників.
Критерії допустимості (eligibility)	Обмеження за кількістю працівників, виручкою, видом діяльності; вимоги до кредитної історії, мінімального власного внеску, цільового використання коштів.	Практика програм гарантування МСП та цільової іпотеки в країнах ОЕСР.
Обмеження за параметрами кредиту	Максимальна сума кредиту, строк, тип продукту (інвестиційні, оборотні, іпотечні кредити); ліміти за вартістю житла.	Західні програми цільової іпотеки з лімітами за ціною житла та розміром позики.
Очікувані результати та індикатори	Обсяг інвестицій, створені/збережені робочі місця, частка «нових» позичальників, географічне покриття, частка МСП з підвищеним доступом до фінансування.	Рекомендації WB/OECD щодо результативних індикаторів для оцінювання державних кредитних програм.
Логіка моніторингу та перегляду програми	Регулярний моніторинг досягнення цілей, періодичний перегляд мандату й критеріїв відбору на основі емпіричної оцінки ефективності.	Вбудовані механізми review / impact evaluation у схемах гарантування кредитів у країнах ОЕСР.

Джерело: складено автором

Натомість повне або близьке до повного покриття кредитного ризику вважається економічно недоцільним, оскільки воно посилює прояви морального ризику, спричиняє погіршення якості кредитних портфелів та формує значні приховані фіскальні зобов'язання держави. Показовим у цьому контексті є досвід України під час карантинних обмежень 2020 року, коли з метою оперативної підтримки бізнесу Верховна Рада України тимчасово скасувала обмеження щодо надання державних гарантій, зокрема вимогу про граничний рівень гарантування не більше 80% суми кредиту, а також дозволила надавати гарантії широкому колу позичальників для фінансування інвестиційних проєктів. Зазначене послаблення обґрунтовувалося необхідністю стимулювання економічної активності за моделлю, у межах якої банки здійснювали кредитування за рахунок рефінансування НБУ, а держава брала на себе гарантування відповідних зобов'язань [28].

Водночас у чинній редакції програми «Доступні кредити 5–7–9%» встановлено більш збалансований підхід, згідно з яким розмір державної кредитної гарантії без урахування гарантованих сум за обслуговування кредиту не повинен перевищувати 80% суми кредиту для

суб'єктів мікро-, малого та середнього підприємництва (за винятком суб'єктів великого бізнесу), що загалом відповідає міжнародним рекомендаціям щодо розподілу кредитного ризику.

Практика ЄС та країн Центральної і Східної Європи підтверджує результативність моделі часткового гарантування [29-32]. Її перевага полягає у забезпеченні розширення доступу суб'єктів господарювання до фінансових ресурсів за умови збереження за банками відповідальності за якість кредитних рішень. У періоди масштабних економічних шоків, зокрема під час пандемії COVID-19, держави тимчасово підвищували рівень гарантійного покриття, проте зберігали спільну відповідальність банків за «перші втрати» (*first loss*), що відповідає рекомендаціям СБ та практикам реалізації програм EU COSME/EIF [7; 9].

Таким чином, сутність принципу полягає у забезпеченні збалансованої моделі участі держави та фінансового сектору у покритті ризиків. Держава бере на себе компенсацію ринкових недоліків, пов'язаних з асиметрією інформації чи дефіцитом забезпечення, тоді як банки зберігають власну зацікавленість у якості кредитних портфелів («skin in the game»). Така конструкція стимулює відповідальну кредитну поведінку фінансових посередників, обмежує зростання частки проблемних активів (NPL) та сприяє формуванню довгострокової фінансової стійкості державних програм підтримки кредитування.

Принцип третій *ризик-орієнтоване та прозоре ціноутворення* державної підтримки передбачає, що вартість гарантії або субсидії відсоткової ставки має бути зрозумілою для бенефіціарів і прив'язаною до ризикового профілю позичальників, секторів та кредитних продуктів. Це необхідно для збереження фінансової стійкості гарантійної схеми, уникнення надмірних прихованих субсидій та запобігання перекосам у розподілі ресурсів [12; 14]. Рекомендації OECD передбачають запровадження диференційованих премій за гарантії, які відображають очікувані збитки й адміністративні витрати, а також встановлення обов'язкових мінімальних власних внесків позичальників, що знижує ризик «безкоштовного» ризику для користувачів програм [33].

Досвід європейських гарантійних інституцій (EIB, EIF, національні інститути розвитку на кшталт Germany KfW та France Bpifrance) [31;32] підтверджує ефективність ризик-орієнтованого ціноутворення. Такий підхід дає змогу, з одного боку, підтримувати фінансову самодостатність схем у середньостроковій перспективі через баланс доходів і витрат, а з іншого — таргетовано підтримувати більш ризикові сегменти кредитування, для яких суто ринкові ставки були б надмірно високими [3; 6]. Це безпосередньо корелює з принципами Світового банку щодо необхідності уникнення надмірних прихованих субсидій і збереження ринкових стимулів для банків.

Узагальнюючи зауважимо, ризик-орієнтоване та прозоре ціноутворення дає змогу поєднати фінансову стійкість схем із таргетованою підтримкою більш ризикових сегментів, не порушуючи стимулів до відповідальної поведінки з боку як банків, так і позичальників.

Наступний четвертий принцип щодо *фінансової стійкості та управління фіскальними ризиками* передбачає забезпечення спроможності державних кредитних програм функціонувати без створення надмірного навантаження на державні фінанси. Для цього державні кредитно-гарантійні схеми повинні працювати на основі достатньої капіталізації, належного резервування, встановлених лімітів на загальний обсяг зобов'язань та регулярного моніторингу очікуваних збитків, інтегрованого в процес бюджетного планування й аналізу стійкості державного боргу [11;14]. У підходах СБ та G20/OECD підкреслюється, що гарантії, процентні субсидії та інші інструменти кредитної підтримки формують значні умовні зобов'язання, які мають прозоро обліковуватися та підлягати сценарному аналізу, особливо в умовах підвищеної макрофінансової волатильності, спричиненої глобальними кризами або війною [34]. Практика країн ОЕСР демонструє реалізацію цього принципу через установлення окремих стель для гарантійних зобов'язань, проведення регулярних стрес-тестів портфелів державних кредитних програм та оприлюднення звітності про їх фінансові результати [7; 11]. Такі інструменти забезпечують контроль за динамікою умовних зобов'язань, підвищують прозорість ризиків і мінімізують загрози для стійкості державних фінансів.

Сутність принципу полягає у багаторівневому та послідовному управлінні ризиками, коли ключові елементи вибудовуються в єдину логічну систему: капітал → резерви → ліміти зобов'язань → стрес-тестування → прозора звітність. Дотримання цієї послідовності знижує ризик накопичення непередбачуваних зобов'язань, підвищує прогнозованість рівня проблемної заборгованості та, відповідно, зміцнює фіскальну стійкість держави. У результаті забезпечується стабільність державних кредитних програм навіть у кризових умовах без загрози для бюджетної рівноваги.

П'ятий принцип стосується *корпоративного управління й інституційної автономії органів, що реалізують державні кредитні програми*. Міжнародні стандарти вимагають, щоб державні кредитно-гарантійні схеми управлялися інституціями з чітко визначеним мандатом, незалежною наглядовою радою, професійним менеджментом, розвиненими системами внутрішнього контролю та управління ризиками, що мінімізує політичний вплив на операційні рішення. OECD наголошує, що надмірна залежність від політичних рішень, слабка автономія та непрозорі процедури прийняття рішень призводять до неефективного розподілу ресурсів, підвищених корупційних ризиків і підриву довіри до програм. Натомість успішні європейські гарантійні інституції (EIF, EIB, національні фонди розвитку) функціонують як окремі юридичні особи, підзвітні уряду й парламенту, але з чітко розмежованими повноваженнями органів управління та незалежною професійною командою. Така модель забезпечує належний баланс між операційною автономією та стратегічною підзвітністю і підвищує стійкість програм до політичних циклів. Узагальнюючи, сутність принципу полягає у формуванні інституційної архітектури, яка поєднує професійне управління, захист від політичного втручання та прозору підзвітність, що є передумовою довгострокової ефективності державних кредитних програм.

Шостий принцип вимагає *прозорих, чітких і недискримінаційних критеріїв відбору бенефіціарів та фінансових продуктів*. Рекомендації OECD і СБ передбачають документування вимог до розміру, галузі, фінансового стану й кредитної історії позичальників, обмеження щодо пов'язаних осіб, вимоги до забезпечення, а також визначення максимальної суми й строків кредитів, які можуть бути підтримані. G20/OECD High-level Principles on SME Financing підкреслюють, що доступ до державних програм має ґрунтуватися на принципі рівних можливостей, із прицільною підтримкою сегментів з найбільш вираженими ринковими провалами, але без створення необґрунтованих переваг для окремих гравців або секторів. На практиці це означає, що критерії відбору мають бути публічними, стабільними та періодично переглядатися з урахуванням результатів оцінки ефективності програм і змін ринкового середовища. У підсумку сутність принципу полягає в тому, що справедливий і формалізований доступ до програм мінімізує дискрецію, знижує корупційні ризики та забезпечує більш ефективне й цільове використання державних ресурсів.

Сьомий принцип державного кредитування передбачає побудову *системи збору мікроданих і регулярної контрфактичної оцінки* ефективності державних кредитних програм. Як наголошують СБ і OECD Адміністратори програм повинні мати доступ до дезагрегованої інформації про кредити, позичальників, дефолти та постпрограмні результати, інтегрованої з податковими й статистичними базами. Це забезпечує можливість застосування кількісної оцінки впливу за методами difference in differences, propensity score matching, regression discontinuity та іншими квазіекспериментальними підходами [7; 14]. Сутність принципу полягає в тому, що коригування параметрів програм має ґрунтуватися на доказовій контрфактичній оцінці їх фінансової та економічної додатковості, а не на ad-hoc політичних рішеннях.

G20/OECD рекомендують регулярні ex ante та ex post оцінки з публікацією результатів, що підвищує підзвітність та дозволяє використовувати доказову базу для коригування політики. Такий підхід відповідає практиці Світового банку, ЕСВ та EIB щодо оцінки кредитно-гарантійних схем у Європі та за її межами. У життєвому циклі програми етап оцінки впливу і коригування параметрів інтегрується як завершальна частина реалізації, що підкреслює доказову основу прийняття рішень.

Отже, сутність принципу полягає в тому, що зміни параметрів програм повинні ґрунтуватися на оцінці їхньої фінансової та економічної додатковості, а не на ситуативних політичних рішеннях.

Наступний восьмий принцип передбачає, що державні кредитні програми мають *доповнювати*, а *не витісняти* приватні фінансові інструменти, *зберігаючи* конкуренцію та стимули до розвитку комерційних продуктів. OECD і СБ застерігають, що надмірна домінанта державних кредитів і гарантій може призвести до структурної залежності банків і підприємств від бюджетних ресурсів, уповільнення фінансових інновацій і викривлення цінових сигналів, особливо при тривалому застосуванні високосубсидійних схем.

Емпіричні дослідження впливу державних кредитних програм демонструють, що належно спроєктовані програми сприяють підвищенню доступу до кредитів, інвестиції й зайнятість. Водночас надмірна масштабність і субсидування можуть витісняти приватні, ринкові продукти та зростають фіскальні ризики. Україні це підтверджується двома ключовими програмами:

- «Доступні кредити 5-7-9%» охоплювала донедавна до 90% нового бізнес-кредитування [1];

- «єОселя» – 97-98% іпотечних кредитів в Україні видається виключно в межах державної програми «єОселя» [35].

При цьому варто звернути увагу, що G20/OECD наголошують на необхідності *тонкого налаштування параметрів,* а саме:

- обмеження обсягів і тривалості антикризових програм;
- плавний вихід з надмірно субсидованих схем;
- поступовий перехід до ринкових моделей розподілу ризиків.

Узагальнюючи зазначимо, що сутність даного принципу полягає в тому, що державне втручання повинно усувати ринкові провали й підтримувати доступ до фінансування, а не підміняти собою приватні фінансові інструменти, зберігаючи стимули до розвитку ринкового кредитування.

Нарешті, дев'ятий принцип передбачає *інтеграцію державних кредитних програм у ширшу політику фінансування* МСП, соціальних проєктів, інвестицій в економіку та післявоєнну відбудову. Кредити й гарантії розглядаються як одна з ланок фінансової екосистеми, яка також включає ринки капіталу, квазікапітальні інструменти, грантові програми, діяльність інститутів розвитку, механізми «зеленого» й інноваційного фінансування. Ці аспекти детально відображено в рекомендаціях OECD та положеннях SME Financing Recommendation. У міжнародних документах, зокрема в Ukraine Facility Plan [36] та Ukraine Investment Framework, державні кредитні програми для України прямо позиціонуються як елемент комплексної стратегії підтримки приватного сектору, що поєднує бюджетні, гарантійні й інвестиційні інструменти з технічною допомогою та структурними реформами у сферах конкуренції, фінансового сектору й державної допомоги.

Такий підхід дає змогу уникати надмірної концентрації на субсидійованих кредитах, забезпечуючи узгодженість між кредитною підтримкою, режимом державної допомоги, політикою конкуренції та довгостроковою стратегією стійкого розвитку й післявоєнної відбудови. Ефективність екосистемної моделі підтверджується досвідом EU Recovery Plan, де кредити є лише одним із взаємодоповнюваних інструментів фінансової підтримки.

Сутність принципу полягає в інтеграції державних кредитних програм у цілісну фінансову екосистему як одного з інструментів, а не домінуючого чи ізольованого механізму, що підвищує стійкість і результативність політики підтримки приватного сектору.

Підсумовуючи наголосимо, що сукупність зазначених принципів формує узагальнену методологічну рамку для проєктування, реалізації й оцінювання державних кредитних програм. Для України, де в умовах повномасштабної війни програми «Доступні кредити 5–7–9%», «єОселя», воєнні гарантійні інструменти та інші за участю держави стали ключовими каналами фінансової підтримки бізнесу й домогосподарств. Імплементація цих принципів означає не лише корекцію параметрів окремих інструментів, а й глибшу інституційну трансформацію — перехід від переважно субсидійно орієнтованої моделі державної допомоги до повноцінної ризик-орієнтованої системи, заснованої на даних, прозорості та фіскальній стійкості. У цьому контексті порівняльний аналіз дизайну українських програм у світлі міжнародних принципів виступає важливим інструментом ідентифікації прогалин і визначення пріоритетних напрямів реформування державної кредитної підтримки.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Отже, міжнародні принципи реалізації державних кредитних програм, узагальнені у статті, можуть бути використані як методологічна основа для розроблення й модернізації державної кредитної політики України в умовах війни та післявоєнного відновлення. Їх імплементація сприятиме більш раціональному використанню бюджетних і донорських ресурсів, зміцненню фінансової стабільності, зниженню боргових і фіскальних ризиків та формуванню збалансованої моделі взаємодії держави, банківського сектора й приватного бізнесу.

Отримані результати дозволяють виокремити кілька пріоритетних напрямів адаптації українських державних кредитних програм до міжнародних принципів. По-перше, необхідне чіткіше розмежування воєнних/антикризових і структурних інвестиційних програм із відповідними відмінностями в мандаті, рівні субсидування та часових горизонтах. По-друге, доцільно поступово зменшувати частку державного ризик-покриття, запроваджувати ризик-орієнтовані премії за гарантії й посилювати спільну відповідальність банків за «перші втрати», що узгоджується з практикою країн ОЕСР. По-третє, критично важливо інституційно

посилити корпоративне управління через створення або укріплення спеціалізованих національних гарантійних інституцій з високим рівнем автономії та підзвітності. По-четверте, слід запровадити регулярну контрфактичну оцінку ефективності програм на основі мікроданих (difference-in-differences, matching), інтегрувавши вимоги impact-evaluation у дизайн програм ще на етапі планування життєвого циклу. По-п'яте, необхідна системна інтеграція національних програм із гарантійними та інвестиційними інструментами міжнародних партнерів (Ukraine Facility, EIB, EBRD, MIGA) в єдину рамку покриття ризику для максимізації мультиплікаційного ефекту зовнішніх ресурсів і зменшення навантаження на державний бюджет.

Водночас дослідження має концептуально-аналітичний характер і не включає власної кількісної оцінки, що обумовлює потребу в подальших роботах, спрямованих на проведення повномасштабних оцінок ефективності українських програм пільгового кредитування на базі мікроданих, кількісне моделювання їхніх фіскальних і макроекономічних наслідків, а також поглиблений аналіз інституційних реформ, необхідних для повної адаптації міжнародних принципів у національне правове та регуляторне поле.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мінфін (2024). За час дії воєнного стану підприємці отримали 60 317 кредитів на 237,5 млрд грн за програмою «Доступні кредити 5-7-9%» (назва з екрану). URL: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_za_chas_dii_voiennogo_stanu_pidpriiemtsi_otrimali_60_317_kreditiv_na_2375_mlrd_grn_za_programoiu_dostupni_krediti_5-7-9-4780 (дата звернення 20.10. 2025)
2. VoxUkraine. Корнилюк, А., Корнилюк, Р., Державна програма підтримки бізнесу «Доступні кредити 5-7-9%»: у пошуках оптимального дизайну URL: https://voxukraine.org/derzhavna-programa-pidtrymky-biznesu-dostupni-kredyty-5-7-9-u-poshukah-optymalnogo-dyzajnu (дата звернення 20.10. 2025)
3. World Bank. (2015). Are public credit guarantees worth the hype? World Bank Policy Research *Working Paper*. URL: https://documents1.worldbank.org/curated/en/431261511201811430/pdf/Are-public-credit-guarantees-worth-the-hype.pdf (дата звернення 20.10. 2025)
4. IFC–World Bank (2025). Small and medium enterprises (SMEs) Finance. Improving SMEs' access to finance and finding innovative solutions to unlock sources of capital. URL:https://www.worldbank.org/en/topic/smefinance
5. НБУ Звіт про фінансову стабільність. червень 2025 URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-cherven-2025-roku (дата звернення 20.10. 2025)
6. KSE (2024). FINANCIAL INSTRUMENTS FOR BUSINESS IN UKRAINE: Programs of international financial organizations, Ukrainian banks, and insurance companies. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/11/Financial-instruments-for-business-in-Ukraine.pdf (дата звернення 20.10. 2025)
7. World Bank Group. (2015). *Principles for public credit guarantee schemes for SMEs (English)*. Washington, D.C. : World Bank Group. URL: http://documents.worldbank.org/curated/en/576961468197998372 https://www.worldbank.org/en/topic/financialsector/publication/principles-for-public-credit-guarantee-schemes-cgss-for-smes (дата звернення 20.10. 2025)
8. World Bank. (2018). Toolkit for impact evaluation of public credit guarantee schemes for SMEs. *World Bank Group*. URL: https://documents1.worldbank.org/curated/en/898381539095479637/pdf/Toolkit-Complete-with-Module-Structure-Final-Draft.pdf (дата звернення 20.10. 2025)
9. OECD. (2022). 2022 Updated G20/OECD High-level principles on SME financing. *OECD Publishing*. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2022/10/2022-updated-g20-oecd-high-level-principles-on-sme-financing_e5085e85/cd1f7694-en.pdf (дата звернення 06.11. 2025)
10. OECD *Financing SMEs and Entrepreneurs* URL: https://www.oecd.org/en/publications/financing-smes-and-entrepreneurs_23065265.html (дата звернення 20.10. 2025)
11. OECD. (2018). Lucia Cusmano. SME and entrepreneurship financing: The role of credit guarantee schemes. *OECD Publishing*. URL:

https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2018/02/sme-and-entrepreneurship-financing_bb6fb3b4/35b8fece-en.pdf (дата звернення 06.11. 2025)

12. OECD. (2017). Evaluating publicly supported credit guarantee programmes for SMEs. *OECD Publishing*. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2017/08/evaluating-publicly-supported-credit-guarantee-programmes-for-smes_1e4e9990/0f952b4a-en.pdf (дата звернення 06.11. 2025)

13. Beck, T., Degryse, H., De Haas, R., Van Horen, N. (2018). "When Arm's Length is Too Far. Relationship Banking over the Credit Cycle". *Journal of Financial Economics*, 127, 174-196. https://doi.org/10.1016/j.jfineco.2017.11.007

14. Di Mauro, F., et al. (2023). Public guarantees, private banks' incentives, and corporate outcomes. *ECB Working Paper No. 2913. European Central Bank*. URL: https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecb.wp2913~6bf956d0d3.en.pdf

15. Schich, S., et al. (2017). Evaluating publicly supported credit guarantee programmes for SMEs. *OECD Financial Market Trends, JRC106903*. URL: https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC106903

16. Wps-FEB UGent. (2024). Credit guarantees, firm response, and macroeconomics. *Working Paper*. Ghent University. URL: https://wps-feb.ugent.be/Papers/wp_24_1097.pdf (дата звернення 26.10. 2025)

17. ERF, & co-authors. (2024). Firm-level impact of public credit guarantees. Economic Modelling. *Forthcoming / 2024 article*. URL: https://erf.org.eg/app/uploads/2022/12/1671525264_251_937851_1616.pdf (дата звернення 06.11. 2025)

18. Crawford, J., Cui, Z. Y. A., & Kewley, D. (2023). Government finance, loans, and guarantees for small and medium enterprises (SMEs) (2000–2021): A systematic review. *Journal of Small Business Management*, *62*(5), 2607–2637. URL: https://doi.org/10.1080/00472778.2023.2246061

19. Тулуш, Л., & Заєць, О. (2025). КРЕДИТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ. *Економіка та суспільство*, (77). https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-77-36

20. Погореленко, Н., & Коваль, В. (2021). КРЕДИТУВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ: АНАЛІЗ ДІЮЧИХ УМОВ ТА ПІДХОДИ ДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЙОГО ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*, *20*(1(47), 218–233. https://doi.org/10.18524/2413-9998.2021.1(47).227606

21. Лупенко Ю. О., Андрос С. В. Система кредитних гарантій як інструмент збільшення фінансування малих і середніх аграрних підприємств. *Економіка АПК*. 2021. № 3. С. 6 — 19. https://doi.org/10.32317/2221-1055.202103006

22. Малярчук, О. (2024). ФІНАНСОВО-КРЕДИТНІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ. *Економіка та суспільство*, (63). https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-112

23. Рисін, В., & Монтика, Ю. (2025). Оцінка ефективності державних програм фінансової підтримки бізнесу в Україні. *Сталий розвиток економіки*, (4(51), 249-258. https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-51-36

24. Крилова О.В. та інші ЕФЕКТИВНІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ. *Економічний вісник Дніпровської політехніки*, 2025, №3. 103-110. https://doi.org/10.33271/ebdut/91.102

25. Ковтун Т.Ю. Державна фінансова підтримка для стійкості та відновлення бізнесу у воєнний час. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*, 2022. Том 33(72). №6. С. 102-111. DOI: https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2022.6/16

26. Солоненко Ю.В., Панасюк П.І. Державна підтримка та стимулювання бізнесу України в умовах війни. *Галицький економічний вісник*. 2023. Том 82. № 3. С. 190–200 URL: https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/82/1179.pdf

27. Охрименко І., Білошапка В. Вплив банківського кредитування на економічний розвиток України: реалії та перспективи на тлі війни. *Наукові інновації та передові технології (Серія «Економіка»)*. 2022. № 6(8). с. 405-423. DOI: https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-6(8)-405-423

28. Марчак Д. Скриньку Пандори відкрили: як «державні гарантії» можуть привести Україну до нової економічної кризи. *Економічна правда*, 05.05.2020, URL: https://www.epravda.com.ua/publications/2020/05/5/660136/

29. European Commission. (2018). The economic impact of EU guarantees on credit to SMEs. *European Economy Discussion Paper 089*. URL: https://economy-finance.ec.europa.eu/system/files/2018-01/dp002_en.pdf (дата звернення 06.11. 2025)

30. AECM. (2023). Impact of guarantee schemes on SMEs' access to finance. *Association of European Guarantee Institutions*. URL: https://aecm.eu/wp-content/uploads/2015/07/giz-study-on-smes-credit-guarantee-schemes.pdf (дата звернення 06.11. 2025)

31. EIB. (2014). Credit guarantee schemes for SME lending in Central, Eastern and South-Eastern Europe. *European Investment Bank*. URL: https://www.eib.org/files/efs/viwg_credit_guarantee_schemes_report_en.pdf

32. EIF. (2018). The effects of EU-funded guarantee instruments on the performance of SMEs. *Working Paper 2018/52*. URL: https://www.eif.org/files/records/eif-wp-52.pdf (дата звернення 06.11. 2025)

33. OECD. (2017). Information note for guidance on premium rules for officially supported export credits in market benchmark countries *TAD/PG(2017)7/FINAL*. URL: https://one.oecd.org/document/TAD/PG(2017)7/FINAL/En/pdf (дата звернення 06.11. 2025)

34. G20/OECD (2022). Roadmap on Developing Countries and International Taxation. OECD *Report for the G20 Finance Ministers and Central Bank Governors* URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2022/10/g20-oecd-roadmap-on-developing-countries-and-international-taxation_0f73a939/cf46900c-en.pdf (дата звернення 06.11. 2025)

35. Фінансовий клуб URL: https://finclub.net/news/ieoselia-monopolizuvala-ipotechnyi-rynok.html (дата звернення 06.11. 2025)

36. Government of Ukraine. (2024). Ukraine Plan 2024–2027. URL: https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/ukraine-facility-plan.pdf (дата звернення 06.11. 2025)

REFERENCES:

1. Ministry of Finance of Ukraine (2024), During martial law, entrepreneurs received 60,317 loans worth UAH 237.5 billion under the Affordable Loans 5-7-9% program, available at: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_za_chas_dii_voiennogo_stanu_pidpriiemtsi_otrimali_60_317_kreditiv_na_2375_mlrd_grn_za_programoiu_dostupni_krediti_5-7-9-4780 (Accessed 20 October 2025)

2. The official site of VoxUkraine. Kornyliuk A., Kornyliuk R. (2024), Government business support program "Affordable loans 5-7-9%": looking for an optimal desing, available at: https://voxukraine.org/derzhavna-programa-pidtrymky-biznesu-dostupni-kredyty-5-7-9-u-poshukah-optymalnogo-dyzajnu (Accessed 20 October 2025)

3. World Bank (2015), Are public credit guarantees worth the hype?, available at: https://documents1.worldbank.org/curated/en/431261511201811430/pdf/Are-public-credit-guarantees-worth-the-hype.pdf (Accessed 20 October 2025)

4. IFC–World Bank (2025), Small and medium enterprises (SMEs) Finance. Improving SMEs' access to finance and finding innovative solutions to unlock sources of capital, available at: https://www.worldbank.org/en/topic/smefinance (Accessed 20 October 2025)

5. National Bank of Ukraine (2025), Macroeconomic and Monetary Reviev, June, available at: https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-cherven-2025-roku (Accessed 20 October 2025

6. The official site of KSE (2024), Financial instruments for business in Ukraine: *Programs of international financial organizations, Ukrainian banks, and insurance companies*, available at: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/11/Financial-instruments-for-business-in-Ukraine.pdf (Accessed 20 October 2025)

7. World Bank Group (2015), Principles for public credit guarantee schemes for SMEs, available at: https://www.worldbank.org/en/topic/financialsector/publication/principles-for-public-credit-guarantee-schemes-cgss-for-smes (Accessed 20 October 2025

8. World Bank (2018), Toolkit for impact evaluation of public credit guarantee schemes for SMEs, available at: https://documents1.worldbank.org/curated/en/898381539095479637/pdf/Toolkit-Complete-with-Module-Structure-Final-Draft.pdf (Accessed 20 October 2025)

9. OECD (2022), Updated G20/OECD High-level principles on SME financing, available at: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2022/10/2022-updated-g20-oecd-high-level-principles-on-sme-financing_e5085e85/cd1f7694-en.pdf (Accessed 06 November 2025)

10. OECD, *Financing SMEs and Entrepreneurs*, available at: https://www.oecd.org/en/publications/financing-smes-and-entrepreneurs_23065265.html (Accessed 20 October 2025

11. OECD (2018), Lucia Cusmano. SME and entrepreneurship financing: The role of credit guarantee schemes, available at: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2018/02/sme-and-entrepreneurship-financing_bb6fb3b4/35b8fece-en.pdf (Accessed 06 November 2025)

12. OECD (2017), Evaluating publicly supported credit guarantee programmes for SMEs, available at: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2017/08/evaluating-publicly-supported-credit-guarantee-programmes-for-smes_1e4e9990/0f952b4a-en.pdf (Accessed 06 November 2025)

13. Beck T., Degryse H., De Haas R., Van Horen N. (2018) When Arm's Length is Too Far. Relationship Banking over the Credit Cycle. *Journal of Financial Economics*, vol. 127, pp. 174-196, DOI: https://doi.org/10.1016/j.jfineco.2017.11.007

14. Di Mauro F., et al. (2023) Public guarantees, private banks' incentives, and corporate outcomes. *ECB Working Paper,* no. 2913. *European Central Bank*. available at: https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecb.wp2913~6bf956d0d3.en.pdf
15. Schich S., et al. (2017) Evaluating publicly supported credit guarantee programmes for SMEs. *OECD Financial Market Trends, JRC106903*, available at: https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC106903
16. Wps-FEB UGent (2024), Credit guarantees, firm response, and macroeconomics. *Working Paper*. Ghent University, available at: https://wps-feb.ugent.be/Papers/wp_24_1097.pdf (Accessed 20 October 2025
17. ERF, & co-authors (2024), Firm-level impact of public credit guarantees. *Economic Modelling*. *Forthcoming / 2024 article*, available at: https://erf.org.eg/app/uploads/2022/12/1671525264_251_937851_1616.pdf (Accessed 06 November 2025
18. Crawford J., Cui Z. Y. A., & Kewley D. (2023) Government finance, loans, and guarantees for small and medium enterprises (SMEs) (2000–2021): A systematic review. *Journal of Small Business Management*, vol. 62, no. 5, pp. 2607–2637, DOI: https://doi.org/10.1080/00472778.2023.2246061
19. Tulush L., Zaiets O. (2025) Kredytne zabezpechennia ahrarnykh pidpryiemstv v umovakh povoiennoho vidnovlennia Ukrainy [Credit security of agricultural enterprises in the conditions of post-war reconstruction of Ukraine]. *Economy and Society,* no. 77, DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-77-36
20. Pohorelenko N. P., Koval V. A. (2021) Kredytuvannia maloho ta serednoho biznesu: analiz diiuchykh umov ta pidkhody do pidvyshchennia efektyvnosti yoho derzhavnoi pidtrymky [Lending to small and medium business: analysis of the current conditions and approaches to increase the efficiency of its state support]. *Market Economy: Modern Management Theory and Practice*, vol. 20 no. (1(47), pp. 218–233, DOI: https://doi.org/10.18524/2413-9998.2021.1(47).227606
21. Lupenko Yu.O., Andros S.V. (2021) Systema kredytnykh harantii yak instrument zbilshennia finansuvannia malykh i serednikh ahrarnykh pidpryiemstv [The system of credit guarantees as a tool to increase financing for small and medium-sized agricultural enterprises]. *Ekonomika APK*, no. 3, pp. 6 — 19, DOI: https://doi.org/10.32317/2221-1055.202103006
22. Maliarchuk O. (2024) Finansovo-kredytni mekhanizmy zabezpechennia investytsiinoho rozvytku Ukrainy [Financial and credit mechanisms for ensuring investment development of Ukraine]. *Economy and Society*, no. 63, DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-112
23. Rysin V., Montyka Yu. (2025) Otsinka efektyvnosti derzhavnykh prohram finansovoi pidtrymky biznesu v Ukraini [Assessment of the effectiveness of state financial support programmes for business in Ukraine]. *Sustainable Development of Economy,* vol. 4, no. 51, pp. 249-258, DOI: https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-51-36
24. Krylova O.V, Shtefan N.M., Kravchenko N.O., Moskovets K.E. (2025) Efektyvnist derzhavnoi pidtrymky ukrainskoho biznesu v umovakh ekonomichnoi nestabilnosti [Effectiveness of state support for ukrainian business under conditions of economic instability]. *Economic Bulletin of Dnipro University of Technology,* no. 3, pp. 103-110, DOI: https://doi.org/10.33271/ebdut/91.102
25. Kovtun T.Yu. (2022) Derzhavna finansova pidtrymka dlia stiikosti ta vidnovlennia biznesu u voiennyi chas [State financial support for business sustainability and recovery during wartime]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Seriia: Publichne upravlinnia ta administruvannia*, vol. 33(72), no. 6, pp. 102-111, DOI: https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2022.6/16
26. Solonenko Y., Panasiuk P. (2023) Derzhavna pidtrymka ta stymuliuvannia biznesu Ukrainy v umovakh viiny [State support and business stimulation Ukraine in the conditions of war]. *Galician economic journal*, vol.82, no. 3, pp. 190-200. available at: https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/82/1179.pdf
27. Okhrymenko I., Biloshapka V. (2022) Vplyv bankivskoho kredytuvannia na ekonomichnyi rozvytok Ukrainy: realii ta perspektyvy na tli viiny [The influence of bank lending on the economic development of Ukraine: realities and prospects against the war]. *Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnolohii (Seriia «Ekonomika»),* vol. 6, no. 8, pp. 405-423,
DOI: https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-6(8)-405-423
28. Marchak D. (2020) Pandora's box has been opened: how "state guarantees" could lead Ukraine into a new economic crisis. *Ekonomichna Pravda*, May 5, available at: https://www.epravda.com.ua/publications/2020/05/5/660136/.
29. European Commission (2018), The economic impact of EU guarantees on credit to SMEs, available at: https://economy-finance.ec.europa.eu/system/files/2018-01/dp002_en.pdf (Accessed 06 November 2025)
30. AECM (2023), Impact of guarantee schemes on SMEs' access to finance, available at: https://aecm.eu/wp-content/uploads/2015/07/giz-study-on-smes-credit-guarantee-schemes.pdf (Accessed 06 November 2025)
31. EIB (2014), Credit guarantee schemes for SME lending in Central, Eastern and South-Eastern Europe, available at: https://www.eib.org/files/efs/viwg_credit_guarantee_schemes_report_en.pdf (Accessed 06 November 2025)
32. EIF (2018), The effects of EU-funded guarantee instruments on the performance of SMEs, available at: https://www.eif.org/files/records/eif-wp-52.pdf (Accessed 06 November 2025)
33. OECD (2017), Information note for guidance on premium rules for officially supported export credits in market benchmark countries, available at: https://one.oecd.org/document/TAD/PG(2017)7/FINAL/En/pdf (Accessed 06 November 2025)
34. G20/OECD (2022), Roadmap on Developing Countries and International Taxation. OECD *Report for the G20 Finance Ministers and Central Bank Governors*, available at: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2022/10/g20-oecd-roadmap-on-developing-countries-and-international-taxation_0f73a939/cf46900c-en.pdf (Accessed 06 November 2025)
35. The official site of Financial club (2025), eOselia monopolized the mortgage market, available at: https://finclub.net/news/ieoselia-monopolizuvala-ipotechnyi-rynok.html (Accessed 06 November 2025)
36. Government of Ukraine. (2024), Ukraine Plan 2024–2027, available at: https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/ukraine-facility-plan.pdf (Accessed 06 November 2025)

INTERNATIONAL PRINCIPLES OF IMPLEMENTATION AND METHODOLOGICAL FRAMEWORK FOR EVALUATING THE EFFECTIVENESS OF STATE CREDIT PROGRAMS

METSGER Ievgen
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

The purpose of the article is to develop international principles and methodological foundations for ensuring the effectiveness of state credit programmes, with a particular focus on financial and economic additionality as core performance criteria. The relevance of the topic is driven by the expanding role of public credit instruments in supporting economic activity under conditions of heightened macrofinancial uncertainty, fiscal constraints and structural market imperfections, which increase the risk of inefficient allocation of budgetary resources and long-term dependence on state support. The research methodology is based on a comprehensive analytical framework combining systemic and comparative analysis, logical generalisation and structural-functional modelling. These methods are applied to conceptualise state credit programmes as an integrated life-cycle system encompassing the stages of design, implementation, monitoring, evaluation and adjustment. Special attention is paid to identifying causal links between programme objectives, risk-sharing mechanisms, pricing conditions, governance arrangements and measurable outcomes.

The results of the study include the formulation of a set of generalised international principles that define the conditions for achieving both financial additionality, expressed through improved access to credit, risk mitigation and leverage of private financing, and economic additionality, reflected in increased investment, employment, productivity and business resilience. The article demonstrates that effectiveness of state credit programmes depends not on the scale of subsidisation, but on the consistency of their conceptual design throughout the entire life cycle, ensuring alignment between policy objectives, institutional incentives and market signals.

The practical value of the research lies in the proposed conceptual framework of state credit programmes, which can be used as an analytical and operational tool for the design, evaluation and restructuring of public credit schemes. The results provide a methodological basis for improving programme efficiency, limiting crowding-out effects, strengthening fiscal sustainability and embedding state credit instruments into a coherent long-term development policy.

Keywords: state credit programmes; state credit guarantees; international principles; financial additionality; economic additionality; risk sharing; concessional lending; small and medium-sized enterprises; fiscal risks; corporate governance; war economy.